

สังคมนิยมเชิงจริยศาสตร์ของโทมัส ฮอบส์กับสังคมพุทธจริยศาสตร์

Thomas Hobbes' Ethical Social of Buddhist Ethical Viewpoint

วรรณภา พ่วงพร้อม
Wannawan Prungprom
อาจารย์พิเศษ
Independent Lecturer
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Nakhon Pathom Rajabhat University
E-mail: wan_wan_salolux@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “สังคมนิยมเชิงจริยศาสตร์ของโทมัส ฮอบส์กับสังคมพุทธจริยศาสตร์” นี้ผู้เขียนประสงค์จะตอบปัญหาทางปรัชญาว่า หลักอรรถนิยมเชิงจริยศาสตร์ของโทมัส ฮอบส์ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

สังคมนิยมโทมัส ฮอบส์ยืนยันว่า มนุษย์ควรทำอะไรก็ตามที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองในการทำเพื่อประโยชน์ของตนเองนั้น มนุษย์ต้องอยู่บนฐานของสิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประชาคม เพื่อให้มิให้ละเมิดผู้อื่น การกระทำแบบนี้ทำให้ฮอบส์ถูกมองว่า ไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ส่วนพุทธจริยศาสตร์เห็นว่า มนุษย์ควรทำเพื่อประโยชน์ของตนเองและกระทำเพื่อประโยชน์คนอื่นด้วยการกระทำเพื่อตนนั้น พุทธจริยศาสตร์มีความเหมือนกับแนวคิดสังคมนิยมเชิงจริยศาสตร์ของฮอบส์ ส่วนในประเด็นการกระทำเพื่อผู้อื่นนั้น พุทธจริยศาสตร์ได้พิจารณาเกณฑ์การกระทำตามสัญญาประชาคมตามแนวคิดของฮอบส์หาได้ขัดแย้งกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ แต่ว่าการกระทำของพุทธจริยศาสตร์ ไม่ได้มาจากเงื่อนไขของสัญญาประชาคม แต่มาจากความเป็นจริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์

คำสำคัญ: อรรถนิยม, จริยศาสตร์, พุทธจริยศาสตร์

Abstract

This article is purposely attempted to discuss and answer the philosophical problem concerning Thomas Hobbes' ethical social of Buddhist ethical viewpoint. According to Thomas Hobbes' ethical social, it holds that one should do whatever gives rise to one's benefit. A person should act on the basis of right and freedom under the condition of the social contract in order to no interaction with other's right. Therefore, Hobbes is obviously accused of other's benefit served. For the Buddhist ethics, a person should do whatever for individual benefits as same as other. Buddhist ethics is not different from Thomas Hobbes's in individual benefit but ethical social. In other words, Buddhist ethics is not conditioned by social contract but the reality of being a human.

Keywords: Ethical Social, Ethics, Buddhist Ethics

1. บทนำ

ธรรมชาติอย่างหนึ่งที่สังคมกลุ่มอัตโนมัติมองว่าความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เพราะกลุ่มนี้จะมองที่ผลของการกระทำว่าตนต้องได้ประโยชน์ การหนีจากความเดือดร้อนเป็นการกระทำที่เกิดจากการคำนวณถึงผลลัพธ์เพื่อมิให้ตนเกิดความทุกข์และเดือดร้อนภายหลัง ในแนวคิดวิทยาเห็นว่าโดยพื้นฐานแล้วธรรมชาติมนุษย์มีความต้องการ คือ ความสุข ได้แก่ เมื่อสิ่งใดที่เป็นโทษมนุษย์ก็ย่อมต้องหลีกเลี่ยงต่อสิ่งนั้นการคำนึงที่ตน อัตนิยม (egoism) กล่าวถึงการกระทำในทางจริยศาสตร์ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมควรกระทำอย่างไรเพื่อมิให้ตนเกิดความเดือดร้อน มนุษย์เลือกกระทำตามสิทธิและเสรีภาพของตนเอง ภายใต้สิ่งที่เป็นประโยชน์ตน ส่วนการกระทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสามัคคี การมีน้ำใจการเอื้อเฟื้อกันก็เป็นไปตามหลักเพื่อตนกับสังคม ซึ่งนั่นก็ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อตนเองทั้งสิ้น เพราะมุ่งมาที่ประโยชน์คือความปลอดภัยความมั่นคงในชีวิต ทฤษฎีทางสังคมเป็นทฤษฎีเชิงพรรณนา (descriptive ethics) เป็นการกล่าวถึงหลักการกระทำ พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์นั้นก็ยังมุ่งกระทำที่เป็นไปเพื่อตน

ในหลักจริยศาสตร์ที่ได้กล่าวถึงหลัก ในการกระทำว่า “อะไรควรหรือว่าไม่ควร” ควรในที่นี้เป็นคำถามว่าควรดำเนินชีวิตอย่างไร เพราะจริยศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำ การกระทำใดดี การกระทำใดเลว หรืออะไรคือ ถูก ผิด (right /wrong) หลักจริยศาสตร์ได้พรรณนาเพื่อจะตอบเกี่ยวกับ “ดีเลว” อันเป็นการกล่าวถึงคุณค่าที่จะตอบว่าสิ่งที่กระทำนั้น “ผิดถูก” สิ่งที่เราเรียกว่าหน้าที่นั้นจึงเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ต้องใช้ สิ่งที่เราเรียกว่า ดี เลว ในการตัดสิน เป็นการกระทำที่ต่างต้องรับผิดชอบตามที่ ดั่งนั้นเป้าหมายของจริยศาสตร์ คือ การแสวงคุณค่าในตัวเอง (intrinsic value) อันได้แก่สิ่งที่มีคุณค่าเนื่องจากสิ่งนี้จะแสวงหาเพื่อให้เกิดเป็นคุณค่า (วิทย์ วิศทเวทย์, 2543, หน้า 169) เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดเป็นคุณภาพตามหลักจริยศาสตร์ในการอยู่ร่วมกันตามทฤษฎีนั้นจะมุ่งที่คุณธรรม

มนุษย์มีแรงจูงใจในการกระทำเพื่อประโยชน์ตนถือว่าการนำเอาหลักจริยศาสตร์คุณธรรมอันเป็นการกระทำ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคม ทฤษฎีที่ว่าด้วยการทำตามสิทธิหน้าที่ จึงเป็นการกระทำที่มุ่งประเมินที่คุณค่าของมนุษย์ หลักในการประพฤติของมนุษย์ที่ต้องดีเพราะเป็นการมองที่กล่าวว่าการไม่ควร แสดงถึงหลักที่ต้องเลือก เมื่อเกิดการพิจารณาการเลือกแสดงถึงมนุษย์กำลังใช้เหตุผลในการกระทำต่อไป แม้ฮอบส์ จะเป็นนักปรัชญาในกลุ่มจริยศาสตร์แนวอัตนิยมที่ถือว่า การกระทำทุกการกระทำจะเกิดการคิดคำนวณถึงผลลัพธ์ ที่สร้างความเดือดร้อนต่อตนเองหรือไม่ ดั่งนั้น หลักการทาง จริยศาสตร์ของ ฮอบส์ จึงขึ้นอยู่กับความเป็นไปของสังคมที่บุคคลมาอยู่ร่วมกัน

2. จริยศาสตร์เชิงอัตนิยมของโทมัส ฮอบส์

จริยศาสตร์อัตนิยม (Egoism) ในทัศนะของโทมัส ฮอบส์ คือ การกระทำที่มุ่งที่ตนเท่านั้น ตามหลักจิตวิทยา ก็ถือว่าทุกการกระทำของมนุษย์เป็นไปเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวทั้งสิ้น อัตนิยมเชิงจริยศาสตร์แบ่งแนวคิดออกเป็น 2 ประเภท (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540, หน้า 30) คือ อัตนิยมทางจริยศาสตร์มนุษย์ควรเห็นแก่ตนเอง เนื่องจากมนุษย์ยังต้องดำรงและแสวงหาสิ่งที่ต้องการ ลักษณะที่เห็นแก่ตัว รักตนเองเกินขอบเขต หมกมุ่นอยู่กับเรื่องตนเอง เอาความรู้และประสบการณ์ของตนเองวิธีการของตน ประเพณีของตน และความเชื่อของตนเองมาอ้างอิงจนเกินขอบเขต ถือว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตเป็นการเสพสุขส่วนตัว บำรุงบำเรอตนเอง (พระมหาไพริชณ์ เขียววงศ์, 2539, หน้า 4) อีกประเภท คือ อัตนิยมทางจิตวิทยา มองว่าความต้องการขั้นพื้นฐานทางด้านร่างกาย ความต้องการในปัจจุบัน ความต้องการความรัก การยอมรับในสังคม หรือแม้กระทั่งต้องการมีชื่อเสียงในชีวิตโดยมุ่งให้ตนได้ประโยชน์เท่านั้น

ฮอบส์ มองว่าความต้องการขั้นพื้นฐานมีผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นแรงจูงใจให้กระทำและผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหาเนื่องจากมนุษย์มีความต้องการและมนุษย์ยังแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

ทั้งสองแนวทางคือสิทธิในการกระทำและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันทางสังคม จึงมีหลักเหตุผลข้อหนึ่งว่าคนเราควรแสวงหาความสงบสุขให้มากๆ แต่ถ้าไม่อาจทำได้ แต่ละคนอาจยอมทำอะไรก็ได้ แม้แต่การทำสงครามเพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติของคนเราที่จะทำอะไรก็ได้เพื่อคุ้มครองตนเอง (Thomas Hobbes, 1967, p.104) เพื่อความอยู่รอดที่ต้องยึดเพื่อการปฏิบัติ

ก. จริยศาสตร์สิทธิในแนวคิดของโทมัส ฮอบส์

เมื่อกล่าวถึงจริยศาสตร์สิทธิทางธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนย่อมมีในฐานะความเป็นมนุษย์ สิทธิตามธรรมชาติต่างจากสิทธิที่เรามีในฐานะเป็นพลเมืองในแง่ที่เป็นสิทธิที่เกิดจากลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์ มิได้เกิดจากการที่รัฐกำหนดให้กับพลเมือง ดังนั้น ถึงแม้ไม่มีรัฐ มนุษย์ทุกคนก็ยังทรงไว้ซึ่งสิทธิบางอย่างอยู่ เป็นสิทธิที่ติดมากับความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสงบสุข ฮอบส์ ได้นำหลักของสัญญามาเป็นข้อปฏิบัติและควบคุมการละเมิด สิทธิอีกประการที่มนุษย์มีคือการมีสิทธิในรัฐ ในสภาวะอันเป็นธรรมชาติมนุษย์ต่างมีสิทธิในการกระทำ มนุษย์เลือกในสิ่งที่ตนพึงพอใจ ตามกฎกติกาของสังคมนั้นหมายถึงข้อกำหนดไม่ให้ละเมิดในสิทธิของผู้อื่น ดังนั้นกฎคือเครื่องมือสำหรับการป้องกันอันตรายสำหรับทุกคน การเลือกกระทำตามกฎหมายก็อยู่บนฐานการรักตนเอง สิทธิตามความหมาย คือ สิทธิจากการได้รับความคุ้มครองจากกฎของสังคม แม้มีการกล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ไม่มีสิ้นสุด ผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นที่เป็นสิ่งตัดสินใจในการกระทำ ดังนั้นพฤติกรรมต่างๆ ที่กระทำไม่ว่าจะวิ่งแข่งกันไปขึ้นรถ ลงเรือ การรับของแจกในจำนวนที่จำกัดหรือการซื้อของราคาถูกแต่มีจำนวนที่จำกัด หรือไม่ว่าเพื่อเงินหรืออำนาจ ก็กระตือรือร้นเสี่ยง ล้วนแต่กระทำไปเพื่อสิทธิตนเอง

ฮอบส์ กล่าวไว้ว่า การแสวงหาอำนาจทำให้ธรรมชาติของมนุษย์ต้องชวนชวายเป็นการได้มาสำหรับตนก็มีใช้สิ่งที่น่าอับอายหรือน่ารังเกียจ มนุษย์ย่อมรักตน พฤติกรรมของการรักตน มนุษย์จึงต้องปกป้องตนมิให้เกิดความทุกข์ (Thomas Hobbes, 1991, p.115) การกระทำเหล่านี้ ในหลักจริยศาสตร์ คือ มนุษย์จะตระหนักว่าควรกระทำหรือไม่ แต่นั่นก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่มนุษย์จะคำนวณว่าเป็นโทษต่อตนหรือไม่ในแนวคิดนี้ ถ้าพิจารณาตามหลักชีววิทยา จะพบว่ามนุษย์ค่านึงที่ตนต้องปลอดภัย ตามสัญชาตญาณมนุษย์ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดตามที่ลัทธิดาร์วิน เชื่อว่าหน่วยมูลฐานทางชีววิทยาที่อยู่เบื้องหลังจิตสำนึกในทางสังคมของมนุษย์ ทำงานบนพื้นฐานของความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง (สมภาร พรหมทา, 2543, หน้า 108) มนุษย์มีสิทธิในการกระทำสิ่งต่างๆ และการดูแลตนบนฐานการดูแลชีวิตตนแต่ในสภาวะอันเป็นธรรมชาติคือสภาวะสงคราม มนุษย์ต่างไม่มีความปลอดภัย ในการคุ้มครองตน มนุษย์มีสิทธิเพียงบนพื้นฐานของสังคมนั้น (Richard Dawkins, 1976, p. 128) อำนาจทางสังคมจึงเป็นอำนาจเพื่อการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในสังคม

เรื่องอำนาจไม่ว่าจะโดยธรรมชาติหรืออำนาจทางสังคม เหล่านี้เป็นกระบวนการคิดและคำนวณเพื่อให้เกิดความอยู่รอดและเกิดสมดุลระหว่างมนุษย์ของตน เป็นลักษณะการคำนวณถึงผล ความเอื้ออารีจึงเป็นหลักที่ช่วยให้มนุษย์สร้างประโยชน์ร่วมกัน มนุษย์ต่างสร้างกิจกรรมโดยใช้หลักสร้างสันติภาพซึ่งเป็นวิธีการที่มนุษย์ต้องการความปลอดภัยร่วมกัน จะเห็นว่าการสร้างสันติภาพเป็นสถานการณ์ที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเพื่อหาข้อตกลง เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน มนุษย์คำนวณถึงผลได้ผลเสียเพื่อมิให้เกิดโทษภายหลัง “มนุษย์แสวงหาสันติภาพ โดยยอมโอนสิทธิโดยธรรมชาติที่ไม่มีขอบเขตพร้อมกับคนอื่นและยึดมั่นกับข้อตกลงที่ได้กำหนดไว้” (Gregory S. Kavka, p. 343) สิ่งนี้เป็นจริยศาสตร์ทางสังคมและยังสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทั่วไปได้รับเป็นเหตุผลที่มนุษย์มีต่อสังคมและมีความรับผิดชอบชั่วตัวร่วมกัน

ข. เสรีภาพในแนวคิดของโทมัส ฮอบส์

ในสังคมอารยะทุกคนควรได้รับสิทธิพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งไม่ใช่มาจากรัฐหรือตำแหน่งต่างๆ เพียงการเกิดมาในสังคมก็ควรได้รับสิทธินั้นๆ อย่างเท่าเทียม ฮอบส์ กล่าวว่าตามธรรมชาติมนุษย์มีความเท่าเทียมกัน แม้ทุกการกระทำของมนุษย์ล้วนแต่เป็นไปเพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ตนเอง “ไม่มีใครทำอะไรโดยไม่

หวังประโยชน์” (ซัซซัย คัมทวิพร, 2548, หน้า 75) สิ่งที่เป็นประโยชน์ต้องเป็นสิ่งดี ซึ่ง “ดี” และใช้เรียกสิ่งทีคนทุกพอใจ ในหลักทางจริยศาสตร์ในการอยู่ร่วมกัน มนุษย์อาจยอมสูญเสียบางสิ่งเพื่อสร้างสิ่งอันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเพราะเห็นว่าสิ่งที่ยอมนั้น คือ สิ่งนำมาซึ่งคุณค่า “การยินยอมมิใช่หมายเอาเฉพาะทางวัตถุเท่านั้นแต่รวมไปถึงนามธรรมที่เป็นความรู้สึก” (สุเชาว์ พลอยชุม, 2555, หน้า 292) การยอมสูญเสียบางอย่างเพื่อประโยชน์และความสุขที่มากกว่านั่นเอง

สภาพที่ปรากฏขึ้นในสังคม การแย่งชิง การทำร้ายกัน ทำให้มีการต่อสู้ เกิดการสูญเสียรวมทั้งการสูญเสียชีวิต เป็นโทษและเป็นอันตราย การหาวิธีป้องกันตนเองโดยการพยายามปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น การสละบางสิ่งเพื่อปรับตนเองก็เป็นวิธีการหนึ่งในการปรับตนเองและได้มา ซึ่งอำนาจ “มนุษย์แสวงหาอำนาจเพื่อต้องการ ให้คนอื่นมองตนด้วยความเคารพเลื่อมใส” (Thomas Hobbes, p. 81) มนุษย์ใช้อำนาจตนที่มีโดยธรรมชาติ และอำนาจที่สังคมมอบให้เป็นการสร้างความเลื่อมใส ในการป้องกันตนเองเพื่อมิให้ตนถูกรุกราน แต่ถ้ามนุษย์ไม่ควบคุมตัณหา มนุษย์อาจจะทำร้ายกันเอง สิ่งนี้ฮอบส์เห็นว่าเป็นสัญชาตญาณทางธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อทุกคนต่างต้องการสิ่งเดียวกัน ความกลัวความผิดหวัง รู้สึกไม่ปลอดภัย มนุษย์ก็จะกลายเป็นศัตรูกัน เกิดเป็นความไม่มั่นใจทะเลาะกันโดยใช้ความรุนแรง เกิดความจำเป็นที่ต้องป้องกันตัวเองให้ปลอดภัย (Thomas Hobbes, p. 112)

ค. หลักของสัญญาในปรัชญา โทมัส ฮอบส์

จริยศาสตร์ทางสังคมเป็นหลักและข้อตกลงที่มนุษย์ปรารถนาดำรงตนเอง (Thing in itself) อย่างสงบสุขก็จำเป็นที่จะสร้างสิ่งที่ไม่ก่อโทษ จริยศาสตร์ของสังคมนั้นอยู่บนพื้นฐานการกระทำ “การปฏิบัติตามกฎในการอยู่ร่วมกัน ย่อมจะได้รับประโยชน์ส่วนตัวในระยะยาว” (Gregory S. Kavka, 1986, p. 93) หลักการทำตามสัญญาร่วมกันคือการตกลงว่าต่างจะไม่ละเมิดต่อกัน การที่เอาตนเป็นศูนย์กลางก่อให้เกิดปัญหาการไม่ยอมรับกัน “ข้ามิ ใ้อวด ต่ำช้า หยาบคายเอาแต่ใจตัวเองยื้อแย่งแข่งดีกันก่อให้เกิดการดิ้นรนการต่อสู้ แย่งชิง ยื้อแย่งกันโดยไม่มีขอบเขต” (Thomas Hobbes, 1967, p.103) เพราะเหตุว่ามนุษย์มีตัณหา (passion) ฮอบส์ ต้องการบอกถึงปัญหาที่มนุษย์ละเมิดในสิทธิของบุคคล ดังนั้นมนุษย์ต้องควบคุมตัณหา โดยการสร้างและวางหลักการเพื่อปฏิบัติร่วมกันในทางสังคม “ทุกคนต้องสละความเห็นแก่ตัวเพื่อสิทธิตามธรรมชาติ (Leo Strauss, 1965, p, 166) “มุ่งกระทำการอันจะเป็นผลดีต่อการคุ้มครองชีวิต มิให้ตนตกอยู่ในภาวะอันตราย (สุเชาว์ พลอยชุม, 2555, หน้า 121) และป้องกันศัตรู ซึ่งเกิดจากข้อตกลงร่วมกันของผู้คนจำนวนมาก เพื่อรักษาความสงบสุข และการป้องกันร่วมกัน (Thomas Hobbes, 1967, p.112) โดยมีเหตุผลตามกฎหมายธรรมชาติเพื่อสร้างความปลอดภัยร่วมกัน สัญญาที่เป็นข้อตกลงถือเป็นการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างคู่สัญญาในการตกลงที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีให้ต่อกัน ดังนั้น สัญญาประชาคมที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งจะต้องไม่แตกต่างออกไปจากข้อตกลงในทางทฤษฎีการเมือง คือ ไม่ใช่กล่าวเพียงหรืออธิบายถึงที่มาของรัฐโดยที่การตกลงกันก่อตั้งรัฐและสังคมเท่านั้น แต่ยักรวมถึงสัญญาที่ต้องปฏิบัติเพื่อมิให้เกิดการละเมิดต่อกัน ผู้ละเมิดต้องได้รับโทษตามสัญญา และจะเป็นไปตามมาตรฐานทางสังคม

3. จริยศาสตร์ทางสังคมของโทมัส ฮอบส์

เมื่อทุกคนในสังคมต่างมีสิทธิในการกระทำ แต่สิทธินั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดในบุคคลอื่น ตามหลักจริยศาสตร์ในทางสังคมการอยู่ร่วมกัน ความเอื้ออาทร การเกื้อกูลกันต่างมุ่งที่ตนเอง ความเอื้ออาทรถือเป็นความแยบยลสิ่งสำคัญความเอื้ออาทรทำให้เกิดความสงบ ถือเป็นคุณธรรมในการสร้างคุณค่าตนเอง ฮอบส์ให้ความสำคัญ กับสังคมเพราะเป็นสิ่งที่สร้างความสุขร่วมกัน เป็นความสงบร่วมกัน หน้าที่และสิทธิในการอยู่ร่วมกันมนุษย์มีสิทธิในการเลือกกระทำ แต่นั้นหมายถึงการอยู่ภายใต้กฎของสังคมนั้นๆ คือการกระทำตามกฎหมายธรรมชาติ คือ การไม่ทำอันตรายตนเอง มนุษย์ต้องปกป้องตนเองมิให้เกิดความทุกข์ความเจ็บปวดหรือความ

ตาย การจะปฏิเสธว่าไม่กระทำเพื่อตนเองจึงไม่มี จากเหตุผลจึงต้องยอมรับ ในหลักจริยศาสตร์ตามลักษณะแนวคิดของมนุษย์ทุกการกระทำมนุษย์กระทำเพื่อตนทั้งสิ้น

แม้การกระทำบางอย่างหรือบางการกระทำ มนุษย์มีความสำนึกในศีลธรรม เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มโนธรรม มนุษย์มีความรู้สึก ดี ชั่ว ได้เสมอเพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่มีเหตุผลมีวิวัฒนาการใหม่ คือ วิวัฒนาการสังคม หรือสัญชาตญาณกลุ่ม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532, หน้า 2) สัญชาตญาณนี้อาจทำให้มนุษย์ใช้ความรักที่มีอยู่เห็นแก่ตน การเห็นกับพวกพ้องตน เห็นกับประโยชน์และความปลอดภัยในคนจำนวนมาก ตามหลักจริยศาสตร์นั้นถือเป็นการสร้างความมั่นคงร่วมกันของสังคม

ในทางสังคมมีการเรียกร้องให้ทุกคนทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมเสมอเพื่อให้เห็นกับประโยชน์ของผู้อื่น โดยในความเป็นจริงทางสังคมเราไม่สามารถจะพัฒนาบางอย่างทางสังคมได้ เพราะเนื่องจากการเรียกร้องให้กระทำเพื่อผู้อื่นนั้นถือเป็นการกระทำที่ผิดธรรมชาติ นักจิตวิทยา ก็กล่าวว่าการกระทำเพื่อผู้อื่นคือการกระทำที่ผิดไปจากธรรมชาติ เพราะธรรมชาติที่แท้ของมนุษย์ เกิดมาเพื่อตนเองเท่านั้น แต่สิ่งที่มนุษย์กระทำเพื่อส่วนรวมตามหลักจริยศาสตร์เป็นลักษณะของการสร้างคุณค่า การเรียกร้องให้ทำประโยชน์ต่อสาธารณะ แต่สังคมก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จ ดังเช่นการทิ้งขยะที่มีจำนวนมหาศาลที่ถูกทิ้งเกลื่อนกลาดยิ่งช่วงมีงานเทศกาลต่างๆ จะเห็นว่าจะมีการระดมเจ้าหน้าที่มาคอยเก็บกวาดขยะ ถือเป็นการเรียกร้องแต่ก็ไม่สามารถทำให้ทุกคนลดความเห็นแก่ตัวได้ ดังนั้นสังคมจึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมปฏิบัติร่วมกัน

เมื่อว่าโดยธรรมชาติส่วนลึกตามหลักจิตวิทยาพบว่ามนุษย์ไม่เคยเห็นแก่ผู้อื่นมีการเรียกร้องในทางสังคมให้ช่วยกันสามัคคีกันในทางสังคมและนั่นส่งผลต่อสังคมและตนเป็นสำคัญเพราะมนุษย์เกิดมาก็เพื่อตนมิใช่เพื่อผู้อื่น แต่ความเป็นผู้มีเหตุผลทำให้มนุษย์หันกลับมาเพื่อสร้างคุณค่าต่างๆ การมาอยู่ร่วมกันมนุษย์นอกจากจะมีสัญชาตญาณในการรักชีวิตและปกป้องตนเอง มนุษย์มีวิวัฒนาการการสร้างสัญชาตญาณใหม่ที่เรียกว่า สัญชาตญาณกลุ่มรักกลุ่มตนหรือสัญชาตญาณสังคม (Social Instinct) สัญชาตญาณความรักกลุ่มเรียกว่า มโนธรรม นั่นคือการเห็นแก่ผู้อื่นซึ่งตามกฎธรรมชาติที่ ฮอบส์ อธิบายไว้ว่า “กฎอัตนิยม (Rule-Egoism) กล่าวด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อเราปฏิบัติตามกฎเหล่านี้ ย่อมจะได้รับประโยชน์ในระยะยาว มนุษย์มีความสำนึกทางศีลธรรม มีมโนธรรม อันเป็นพื้นฐานพัฒนาตน ที่นำไปสู่สัญชาตญาณสังคม นั่นคือการเห็นแก่ผู้อื่น

การกระทำของมนุษย์มีแรงจูงใจที่ถูกกระตุ้นด้วยผลประโยชน์ตน (self-interest) เพราะสิ่งที่มนุษย์คำนึงที่ผลประโยชน์เพื่อความสมดุลทั้งตนเอง สิ่งนี้เป็นเหตุผลที่เกิดจากการคำนวณ อัตนิยมจิตวิทยากล่าวว่า มนุษย์ไม่กระทำสิ่งที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์ส่วนตัว ทุกอย่างที่เราเลือกกระทำต้องเป็นประโยชน์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไพนเบิร์ก ได้วิเคราะห์เรื่องความเห็นแก่ตัวว่าการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจทั้งหมดถูกกระตุ้นด้วยแรงจูงใจของผู้กระทำ วัตถุประสงค์ของแรงจูงใจ เกิดจากความตั้งใจที่เป็นข้อเท็จจริงอันติดตามมาด้วยความพึงพอใจ ไพนเบิร์ก ได้วิเคราะห์จากการถูกกระตุ้นจากแรงจูงใจที่กระทำเพื่อผู้อื่น แต่อัตนิยมเชิงจริยศาสตร์มองว่า “เห็นแก่ตัว” ประเมินที่เป้าหมายของการกระทำ ไม่ได้ประเมินที่จุดกำเนิดของการกระทำนั้นหมายถึงไม่ได้คำนึงที่จิตใจ

เป้าหมายของมนุษย์นั้นอยู่ที่ความพึงพอใจและความสุขของตน สิ่งที่ไพนเบิร์ก กล่าวว่า ยังไม่สามารถจะพิสูจน์ว่าเป็นการกระทำแบบเห็นแก่ตัวของมนุษย์ เพราะมีพฤติกรรมบางกรณีไม่ได้แสดงว่าเห็นแก่ตัว ดังมีตัวอย่างว่าครั้งหนึ่ง อับราฮัม ลินคอล์น (ซัชชัย คัมทวิพร, 2548, หน้า 81) คิดช่วยลูกหมูที่ตกลงไปในโคลนที่อาจจมตายไปโดยมีแม่หมูยืนร้องอยู่ริมตลิ่ง เขาตะโกนบอกคนขับให้หยุดรถที่เขาขี่มา เขาวิ่งไปที่ริมฝั่งยกลูกหมูขึ้นมา แล้วเอามันล้างน้ำเพื่อเอาโคลนออก จากนั้นเขาวางมันไว้บนฝั่งแล้วก็กลับขึ้นรถไป ในกรณีนี้ “อันเป็นความปรารถนาให้เกิดสิ่งที่ดีแก่บุคคลอื่น” ไม่ใช่ความปรารถนาความพึงพอใจ แต่ไพนเบิร์กมองว่า ลินคอล์นมีความปรารถนาให้เกิดสิ่งที่ดีแก่บุคคลสัตว์มนุษยชาติอยู่ก่อนแล้ว หลักจริยศาสตร์ในลักษณะนี้แม้

มองว่าเป็นการกระทำเพื่อตน กระทำด้วยความโอบอ้อมอารี ตัวอย่างการ ลงไปช่วยลูกหมู ของ ลินคอล์น ในแนวคิดหลัก คือการสร้างคุณภาพของบุคคลในสังคมความโอบอ้อมอารีนี้นี้มีความสอดคล้องเรื่องของความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ จึงสรุปได้ว่า การอยู่ร่วมกันในสังคม กฎหมายแม้เป็นส่วนที่สำคัญเพื่อการควบคุมการละเมิด แต่หลักจริยศาสตร์เชิงคุณธรรมคือการนำความสุขที่ยั่งยืนต่อกัน

4. พุทธจริยศาสตร์

ธรรมชาตินุษย์นั้นเริ่มจากองค์ประกอบ ว่าธรรมชาติมนุษย์นั้นประกอบด้วยอะไร คำว่าประกอบ หมายถึงการรวมหรือการประสมกันของมหาภูตรูป 4 โดยองค์ประกอบนี้ทำให้เกิดรูปร่าง ซึ่งการรวมกันจะอยู่ในลักษณะของกระแสเป็นสภาวะที่มีความละเอียดอ่อน ไม่สามารถกล่าวได้ว่ามีตัวตนเป็นขั้นเป็นก้อน แต่เป็นสภาวะที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง “สภาวะนี้แสดงลักษณะพื้นฐานของตัวเองออกมาสี่แบบ คือ เป็นความแข็งกระด้าง ความเอบอบหน่วงยืด ความร้อนหรืออุ่นและความพัดไหวไปมา ซึ่งสภาวะทั้งสี่แบบนี้เป็นสภาวะที่อยู่พ้นการสังเกตด้วยประสาทสัมผัส” (อภิ.สง. 34/539) แต่ละอย่างไม่มีตัวตนเป็นอิสระกันมีสภาพเกิดดับ ซึ่งก็มีเหตุปัจจัยและยังเป็นเหตุปัจจัยพื้นฐานตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติกระทั่งปรากฏเป็นรูปขันธ์ของมนุษย์ (ม.อ. 14/86/98) องค์ประกอบหลักประกอบด้วยมหาภูตรูป 4 มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และทุกสรรพสิ่งจะมีองค์ประกอบพื้นฐานคือ ธาตุ 4 ร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นจากธาตุ 4 แต่ด้วยเหตุว่าธาตุทั้งสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่มีพลังที่จะประชุมรวมกันได้ พุทธปรัชญาจึงได้กล่าวต่อไปคือเรื่องวิญญาณขันธ์อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต

แต่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความมีตัวตน ทำให้รู้สึกว่าจะอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับตน ทุกสิ่งเป็นของตน ความคิดนี้จะถูกครอบงำด้วยการที่ไปยึดอยู่กับสิ่งนั้นทั้งสิ้น เรารักคนในครอบครัวเรา มิได้รักคนอื่นเท่ากับคนในครอบครัวตน เราอาจรักลูกเรา เรามิได้รักลูกคนอื่นเท่าลูกเรา สิ่งนี้คือเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง ในธรรมชาติที่กล่าวนี้พุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงความยึดมั่น แต่อย่างไรก็ตามตามพุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการใช้ชีวิตของมนุษย์ผู้มีใจสูง จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพราะในหลักการในพุทธปรัชญากล่าวถึงความสุขของมนุษย์ไม่ใช่เกิดจากการยึดมั่นในตน เพราะการเข้าไปยึดมั่นจะสร้างความเป็นอัตตาตัวตน มนุษย์คือผู้ฝึกได้ เมื่อมีความเข้าใจความจริงได้มนุษย์มีความสามารถละความยึดมั่นละความเป็นตัวตน อัตตาก็สามารถถูกทำลายไป มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่า ในแนวคิดพุทธจริยศาสตร์มีแนวคิดที่มนุษย์มีความเท่าเทียมในด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเจริญ ก้าวหน้าหรือการพัฒนาในสังคมสามารถวัดได้จากการที่คนในสังคมได้ ใช้ เสรีภาพ สังคมที่เจริญก้าวหน้า จึงเป็นสังคมที่มนุษย์ได้หลักประกันในการใช้สิทธิขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพนั่นเอง

ก. ความยึดมั่นในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

จากหลักธรรมทางพุทธจริยศาสตร์จัดเป็นจริยศาสตร์ทางด้านศาสนาที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนที่อธิบายชีวิตมนุษย์ว่า ชีวิตนั้นเป็นกระแสที่ไหลเวียนอย่างต่อเนื่องของขันธ์ห้า แม้ว่าชีวิตจะเป็นเพียงกระบวนการทางธรรมชาติ แต่เนื่องจากความซับซ้อนของธรรมชาติก็ทำให้กระแสแห่งการสำนึกความเป็นตัวตน ความรู้สึกที่ว่าเป็นตัวเราเกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น ความยึดถือว่าเราว่าของเรา ที่พุทธทาสท่านนิยมใช้เป็นถ้อยคำที่หนักแน่น คือ ตัวกู ของกู ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกฝังแน่นอยู่ภายใน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ก่อให้เกิดเป็นความสุข ความทุกข์ ความสัมพันธ์ของบุคคลและสังคม จึงเป็นเรื่องที่นำมาไขเพื่อให้เกิดความถูกต้อง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2542, หน้า 143)

ตามหลักแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวตามที่กล่าวว่ามีธรรมชาติที่มาจากความรักตน การกระทำทุกการกระทำจึงกระทำเพื่อตนเท่านั้น แม้จะมีการเรียกร้องจากสังคมว่า ควรเห็นแก่ผู้อื่นเห็นกับสังคม การเรียกร้องต่างๆ นี้ไม่ได้ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด เพราะธรรมชาติในส่วนลึกแล้วนั้นมนุษย์เกิดมาเพื่อตนเองมิใช่การเห็น

แก่ผู้อื่น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเองก็ยอมรับว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความรู้สึกรักที่มีตัวตน จึงรู้สึกว่าการกระทำใดที่เกี่ยวข้องกับตน เกี่ยวกับของตน พ่อ แม่ ญาติ เพื่อน ครอบครัว ทรัพย์สินต่างๆ ความคิดเป็นตัวตนได้ครอบงำไว้เป็นธรรมชาติที่เป็นความจริง

พุทธจริยศาสตร์มีหลักคำสอน ที่เกี่ยวกับคุณธรรมของมนุษย์ที่มีชีวิตอย่างผู้มีจิตใจสูงที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ มนุษย์สามารถเรียนรู้ และทำลายความเป็นอัตตา เพื่อให้เห็นว่าความมีตัวตนนั้นเป็นความทุกข์ มนุษย์ต้องทำลายความเป็นตัวตนที่ปิดกั้น สิ่งที่เป็นคุณค่าอันแท้จริงเป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่า มีความสุขมากกว่า ซึ่งในทางพุทธ จริยศาสตร์มีหลักว่า ความแก่ตนและผู้อื่นนั้นควรใช้หลักพิจารณาอย่างรอบครอบดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ตนนั้นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ผู้อื่น (ปรตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ผู้อื่นนั้นให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนั้นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” (ส.นิ. 16/ 22/ 29)

ตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงสอนคือให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง ทั้งให้เห็นแก่ผู้อื่น การที่เข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นการตีความตามความเข้าใจ แต่เมื่อนำหลักของความจริงที่ประกอบด้วยหลักการอยู่ร่วมกันในสังคมก็จะเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องทำประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายเพื่อนำไปสู่การนำตนไปสู่ความสุขและการสร้างคุณค่า แนวคิดอนิยมที่บอกให้คนเห็นแก่ตัว ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่ อาจก่อให้เกิดปัญหา ส่วนหลักพุทธจริยศาสตร์ก็สอนให้ละความเห็นแก่ตัว โดยให้ใช้หลักความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สร้างความผาสุกร่วมกัน โดยที่คำนึงด้วยความรอบครอบถึงประโยชน์ตนเพื่อมิให้เกิดโทษทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ข. ลิทธิในพุทธจริยศาสตร์

หลักพุทธจริยศาสตร์มีรากฐานมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้สิ่งอันเป็นธรรมชาติ สิ่งอันเป็นธรรมตา และนำมาสั่งสอนเวไนยสัตว์เพื่อให้เกิดปัญญารู้ตาม หลักคำสอนอันเกี่ยวกับการดำรงชีวิต อันมีหลักปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อการจัดความเห็นแก่ตัวอันเป็นกิเลสภายในจิตของตน เพื่อให้ชีวิตประสบกับความสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืน แม้ว่ามนุษย์จะยังมีความเป็นตัวตนอยู่ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ยาก ซึ่งคนจำนวนมากไม่เห็นความสำคัญมองเป็นเรื่องที่ผิดปกติธรรมดา ซึ่งก็เห็นอยู่ทั่วไปมีคนจำนวนมาก ไม่ได้ให้ความสนใจในการที่จะปฏิบัติเพื่อการขัดเกลากิเลส มักกล่าวว่าเป็นสิ่งยาก การที่ไม่ให้ความใส่ใจจึงยิ่งเชื่อมต่อความเจริญภายในจิตใจมนุษย์ไม่มีเสรีภาพอันเนื่องจากมนุษย์ตกในสภาพการครอบงำด้วยกิเลส แต่ถึงกระนั้น พุทธจริยศาสตร์ก็พยายามให้ต่างมุ่งปฏิบัติในขั้นต้นเพื่อขัดเกลา ศิลเป็นข้อที่ว่าด้วย “ต้องละหรืออะไร คือ สิ่งที่ต้องกระทำ” (ส.ข. 17 /39 / 56-57) ซึ่งคำอธิบายในเรื่องศิลนั้นมุ่งมาที่มนุษย์ ในการอยู่ร่วมกันแล้วควรละเว้นสิ่งใด หรือควรจะทำปฏิบัติอย่างไรต่อกัน ซึ่งตามหลักคำสอนก็ได้อธิบายถึงสภาพที่เปลี่ยนไป จากสภาพสังคมแบบโบราณมาเป็นสังคมแบบใหม่ มีสิ่งสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และความวุ่นวายมีความซับซ้อนมากขึ้น หลักพุทธจริยศาสตร์ถือว่าการดำรงอยู่ร่วมกันสิ่งที่จำทำให้ตนมีความสุขร่วมกันต่างเลือกได้ตามสิทธิตนแต่อยู่ภายใต้หลักประเพณีปฏิบัติตามกฎของศิลอันเป็นพื้นฐานในทางสังคมอันเป็นขอบเขตสากล “หากว่าศีลธรรมของสังคมเสื่อมทราม สังคมไม่อาจดำรงอยู่ได้” (สมภาร พรหมทา, 2539, หน้า 486) สังคมจึงมีเรื่องของกฎทางศีลธรรมที่ยังคงต้องฝังตัวในสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาคในทางสังคม

ค. การดำรงชีวิตทางสังคมในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

ในการอยู่ร่วมกันในสังคม พุทธจริยศาสตร์หลักเกณฑ์ในการที่จะอยู่ร่วมกัน เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลอื่น การที่อยู่ร่วมกันวินัย ธรรมวินัย อันเป็นข้อตกลงในหมู่คณะ หรือในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ในสังคม

จึงต้องมีกติกาอันเป็นข้อปฏิบัติ เพื่อการคุ้มครองคนที่อาจถูกละเมิดบางครั้งคนดีถูกทำร้ายเสียชีวิต ถูกแย่งชิง “ความอุ่นใจในสังคมนี้พุทธศาสนาวีเคราะห์ว่าสืบเนื่องมาจากผู้คนที่ขาดหลักทางศีลธรรม” (สมภาร พรหมทา, 2548, หน้า 288) ต่างมีความยำเกรง จึงร่วมกันเพื่อให้เกิดความสงบตามหลักในธรรมวินัย เมื่อบุคคลละเมิดต่อกันย่อมต้องถูกตัดสินลงโทษตามวินัยนั้น

กติกาทางสังคมในแนวทางพุทธจริยศาสตร์อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือกติกาที่ไม่ได้อยู่ในรูปกฎหมาย คือ วัฒนธรรมประเพณีต่างของสังคม และอีกประเภทเป็นกติกาที่อยู่ในรูปกฎหมายพุทธจริยศาสตร์ คือ ธรรมวินัย คือ ข้อห้าม ที่ถูกสร้างขึ้นเพราะมีผู้กระทำความผิด มีการประกาศเผยแพร่กฎหมายวินัย ให้เป็นที่ทราบกัน ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งมีรากฐานมาจากศาสนาและความเชื่อของชุมชนหรือท้องถิ่น หลักการนี้ได้ประยุกต์ความเมตตาเข้ากับกติกาทางสังคม แต่มิได้ประยุกต์เข้ากับกฎหมาย ส่วนในทางกฎหมายจะไม่ได้พิจารณาด้านจิตใจ ส่วนพุทธจริยศาสตร์กล่าวถึงการอยู่ร่วมกัน คือหลักของวินัยอันเป็นข้อปฏิบัติที่เป็นบทลงโทษการกระทำทุกอย่างนั้นเริ่มที่ใจ บุคคลที่มีคุณภาพไม่ว่าทางกายหรือ ทางวาจา และใจ การกระทำของบุคคลย่อมมีคุณภาพไปด้วยกฎหมายมิได้แก้ปัญหาที่ต้นเหตุแต่แก้ที่ปลายเหตุ ดังนั้น ปัญหาจึงต้องแก้ด้วยกติกาหรือกฎหมาย ซึ่งในทางพุทธจริยศาสตร์นั้นใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกัน

ในพุทธจริยศาสตร์มีหลักคำสอนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เป็นหลักที่ใช้ในทางจริยธรรมเพื่อการประพฤติร่วมกันนั้น คือ ศีล 5 ซึ่งมีเนื้อหา คือ 1) เว้นจากการฆ่า คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทั้งทางด้านชีวิตและร่างกาย 2) การไม่ถือของผู้อื่นมาเป็นของตน คือ การดำเนินชีวิตโดยปราศจากการเบียดเบียนเอาทรัพย์สินผู้อื่น 3) เว้นจากการประพฤติดีกาม คือการดำเนินชีวิตที่ไม่ละเมิดคู่ครองไม่นอกใจคู่ครอง 4) เว้นจากการพูดเท็จ คือ เว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวง 5) เว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทไม่เสพของมีนเมาทุกชนิด (อง.ปญจก. 22/171.) ในหลักของศีลอันเป็นข้อที่พึงละและพึงกระทำเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายการเกื้อกูลช่วยเหลือกันย่อมนำมาซึ่งสิ่งดีงาม

การเอื้อเฟื้อต่อกันถือเป็นหลักของเมตตาในสังคมหลักคำสอนในพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นหลักในทางปฏิบัติคือหลักสาราณียธรรม อันเป็นหลักในทางจริยธรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและเกิดความรุ่งเรืองในทางสังคม 1) เมตตาการุณยธรรม เป็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสมาชิกในสังคม เพื่อนร่วมชาติและบุคคลอื่นเพื่อการอนุเคราะห์กัน 2) เมตตาวิจิตรธรรม การรู้จักพูดจาต่อกันด้วยความสุภาพ ไม่นินทาอันนำมาซึ่งความขัดแย้งต่างๆ ควรตกลงตามเหตุผล 3) เมตตาโมรธรรม มีการคิดปรารภระแวงไม่มองผู้อื่นในแง่ร้าย ไม่คิดทำร้ายซึ่งกันและกัน 4) สาธารณโภคี ได้แก่การแบ่งปันสิ่งของให้แก่กันและกัน โดยเฉพาะในหมู่คณะเดียวกันไม่ทำลายทรัพย์สินอันเป็นสาธารณ 5) สีสามัญญตา ความประพฤติสุจริตดีงามมีระเบียบวินัยกับหมู่คณะรวมทั้งมีอาชีพที่สุจริตด้วย 6) ทิฏฐิสามัญญตา เป็นความเห็นชอบร่วมกัน เมื่อเกิดปัญหาใดควรหาทางแก้ไขร่วมกัน ตัดสินร่วมกันไม่ควรที่ใช้ต่างคนต่างคิด หลักของสาราณียธรรมเป็นการทำงานด้วยหลักการเพื่อ ความเห็นแก่ตัวเป็นสิ่งที่ควรละเพราะความเห็นแก่ตัวเป็นกิเลสที่ก่อให้เกิดปัญหา จึงต้องทำความเข้าใจในการเป็นอัตตาตัวตน การกระทำต้องเป็นในลักษณะการเห็นแก่ผู้อื่น

5. วิเคราะห์จริยศาสตร์ของโทมัส ฮอบส์ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

หลักจริยศาสตร์ของโทมัส ฮอบส์ เป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตน คือ ทำให้ตนได้ประโยชน์ รวมทั้งประโยชน์ในกลุ่มและพวกพ้องตนเอง แม้จะมองว่าการทำประโยชน์ในเชิงจริยศาสตร์นั้นถือเป็นลักษณะที่กว้างเพราะนอกจากประโยชน์ส่วนตนแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย ต่อมนุษยก็จะกระทำให้ตนเองก่อน การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมการอาศัยอยู่ร่วมกันนั้นจำเป็นต้องสร้างสิ่งที่เรียกว่าเกื้อกูลต่อกัน ในทางพุทธจริยศาสตร์มองว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ มนุษย์ปรารถนาความสุขและในเชิงจริยศาสตร์

ก็ถือว่าการเกื้อกูลกัน เป็นประโยชน์ระยะยาวคือสร้างความสุขใจร่วมกันภายหลัง พุทธจริยศาสตร์ มองว่าความสุขที่ได้จากการช่วยเหลือกันนั้นถือเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าเป็นความมั่นคงของตน

แม้ในทางในระดับสังคมที่พุทธจริยศาสตร์อาจมองดูจะคล้ายกัน แต่ในระดับจิตใจถือเป็นระดับที่พุทธจริยศาสตร์มองสิทธิเสรีภาพต่างจาก ฮอบส์ โดยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นั้น คือ 1) สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 2) สิ่งใดไม่เกิดประโยชน์ตน แต่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 3) สิ่งใดเป็นประโยชน์ตน ไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 4) ถ้าสิ่งใดเป็นประโยชน์แก่ตน และเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งนั้นควรกระทำ (อง.จตุกก. 21/94/108)

ซึ่งสรุปได้ว่าในแต่ละประเภทมี ประเภทที่ (1) ตีน้อยที่สุด ประเภทที่ (4) ตีมากที่สุด ส่วนประเภทที่ (2) และ (3) นั้น (3) ดีกว่า (2) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในบรรดาบุคคลทั้ง 4 นี้ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่า คนประเภท (4) ดีที่สุด รองลงมา คือ (3) (2) และ (1) ตามลำดับ (พระมหาไพรัช เทียนวงศ์, 2538, หน้า 70) ในจำนวนบุคคลทั้งหมดประเภทที่ดีที่สุดคือการทำประโยชน์ทั้งฝ่าย ก็สามารถทราบได้ว่าการได้ประโยชน์ร่วมกันทั้งฝ่ายเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมปลอดภัย

6. วิเคราะห์สัญญาข้อตกลงในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

แม้ว่าแนวคิดของฮอบส์ และพุทธจริยศาสตร์มีความต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามคำสอนในพุทธจริยศาสตร์ในบางประการที่กล่าวถึงควรทำประโยชน์ตนก่อนซึ่งดูว่าจะเหมือนกันแต่นำมาวิเคราะห์จะเห็นว่าพุทธจริยศาสตร์จะคำนึงถึงประโยชน์สองฝ่ายไปด้วย ซึ่งแนวคิดฮอบส์ ต้องการให้ทุกคนในรัฐมีสิทธิตามที่ตกลงต่างไม่ละเมิดต่อกัน ทุกคนได้รับความปลอดภัย รัฐให้เสรีภาพการกระทำความคุ้มครองให้กับทุกคน เป้าหมายหลักที่ฮอบส์ เห็นว่ากฎ กติกา คือพื้นฐานทางด้าน ศีลธรรม ฮอบส์ ถือว่าศีลธรรมเป็นกฎหมายธรรมชาติ กฎยังเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกัน บุคคลจึงไม่ควรละเมิดต่อกัน ต่างกระทำตามสิทธิทางธรรมชาติ พุทธจริยศาสตร์ ได้กล่าวถึง สิ่งนี้เป็นคุณธรรมพื้นฐาน คือศีล โดยทั่วไปคือศีล 5 อันเป็นข้อกำหนดการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาดน ดังนั้น กติกาหรือกฎหมายของสังคมคือเครื่องมือที่อยู่บนฐานทางศีลธรรมมิให้เกิดการละเมิดต่อกัน เป็นคุณธรรมภายใน เป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างความเท่าเทียมกัน

ฮอบส์ กล่าวถึงความเท่าเทียมมาจากการที่ทุกคนร่วมมือและให้ความสำคัญต่อกฎการไม่รักษามาตรฐานของกติกาคือความอ่อนแอของสังคม และเป้าหมายหรืออุดมคติที่มนุษย์แสวงหาคือความสุขในการดำรงอยู่ โดยมีกฎหมายสังคมเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในรัฐ มีความเสมอภาค และใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียมภายใต้กฎ กติกา พุทธจริยศาสตร์มีมุมมองเกี่ยวกับเรื่อง ความเท่าเทียม แม้บุคคลจะกระทำการต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แม้ในทางพุทธจริยศาสตร์เอง ก็มุ่งที่จะให้แสวงหาผลประโยชน์ และควรรับลงมือกระทำ ไม่พึงละประโยชน์ตนให้เสียไป เร่งชวนขยายประโยชน์ของตน เพื่อบรรลุประโยชน์ ส่วนข้อกำหนดของกฎ คือ หลักแห่งการปฏิบัติ เป็นเหตุผลที่มีข้อห้าม อันไม่ขัดกับธรรมชาติและคนทั้งหลายได้ปฏิบัติตามอย่างเท่าเทียมกัน (Equality) เสมอภาคกัน ในความหมาย คือ มนุษย์นั้นมีความเท่าเทียมกัน เสมอภาคทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การมาอยู่ร่วมกันทุกคน จึงอยู่ภายใต้กฎที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน พุทธจริยศาสตร์มองว่ามนุษย์มีความเสมอภาคโดยธรรมชาติ แต่ในทางสังคมต่างกันอยู่เพียงหน้าที่ที่สังคมกำหนดบุคคลจึงควรเคารพกันตามหน้าที่ในสังคม

ตามหลักว่าต้องดำเนินไปเพื่อการเข้าถึงเป้าหมายในชีวิตคือความสุข การอยู่ร่วมกันสิ่งที่สร้างความสุขเพื่อเกิดประโยชน์ต่อคนจำนวนมากคือต่างมีน้ำใจให้แก่กันหลักความเมตตาอันเป็นพื้นฐาน การแบ่งปันช่วยเหลือกัน การอยู่ร่วมกันหลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 กล่าวถึงพฤติกรรมที่เอื้อต่อกันในสังคมโดยใช้หลักธรรมพื้นฐานที่แสดงออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น 1) ทาน การให้ การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการให้สิ่งของของตนมิให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่นำมาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่

ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ความเดือดร้อน
 2) ปิยวาจา การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่
 ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ 3) อัตถจริยา คือ
 การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบาย
 ส่วนตัว พุ่มเทร่างกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 4) สมานัตตตา คือ การวางตัวให้เหมาะสมเสมอ
 ตันเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้
 ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นหลักที่สำคัญใน
 การอยู่ร่วมกันในสังคม จะเป็นหลักเบื้องต้น ให้เกิดความปกติอันเป็นเป้าหมายที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตของ
 บุคคล อันเป็นมาตรฐานที่สร้างความสุขสงบร่วมกัน

8. สรุป

จริยศาสตร์เชิงสังคมของ ฮอบส์ เป็นการมุ่งให้หลักดำรงชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นไป อย่างสงบสุข
 สิ่งที่ทำให้ความสงบสุขได้คือรัฐต้องมีความมั่นคงพร้อมที่จะให้ความปลอดภัย ฮอบส์ จึงได้มีหลักการของสังคม
 โดยทุกคนต้องมาร่วมกันทำสัญญาประชาคม ข้อตกลงของสัญญาคือไม่ให้เกิดการละเมิดกัน ป้องกันการรุกราน
 ต่อกัน การมาทำสัญญาร่วมกันก็เพื่อผลประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่น ทุกคนต้องยอมสละสิทธิเสรีภาพในส่วนที่จะ
 ไปละเมิดผู้อื่น การใช้หลักของสัญญาทางสังคมนั้น ฮอบส์ ถือเป็นกฎในการควบคุมพฤติกรรมอันเกิดจาก
 ตัณหาที่มีในธรรมชาติมนุษย์ การให้ทุกคนพร้อมใจกันและตกลงทำตามสัญญาก็เพื่อมิให้ตนตกในอันตราย
 และเป็นไปเพื่อความมั่นคงของรัฐ ที่จะให้ทุกคนปลอดภัยจากการถูกรุกรานทั้งจากศัตรูภายนอกและภายใน

ธรรมชาติมนุษย์นั้นต้องการความสุข แต่เมื่อความต้องการในสิ่งเดียวกัน ที่ทำให้เกิดการแย่งชิง อันเป็นเหตุ
 ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม ความขัดแย้งยังเป็นสาเหตุของความไม่ปลอดภัยในชีวิต ทุกคนจึงมาตกลงกัน
 สละสิทธิและเสรีภาพบางอย่างมาทำสัญญากันเพื่อความปลอดภัย จริยศาสตร์ทางสังคมของโทมัส ฮอบส์
 เป็นการยืนยันว่า แม้มนุษย์จะทำอะไรก็ตามในทางสังคมในทุกการกระทำ จะทำเพื่อประโยชน์ของตนเองนั้น
 การที่มนุษย์ต้องอยู่บนฐานของสิทธิเสรีภาพแต่ก็อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประชาคม การกระทำแบบนี้
 ทำให้ ฮอบส์ ถูกมองว่า ไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นแต่เป็นการกระทำเพื่อตน ส่วนพุทธจริยศาสตร์เห็น
 ว่า มนุษย์ควรทำเพื่อประโยชน์ของตนเองและกระทำเพื่อประโยชน์คนอื่นด้วย การกระทำเพื่อตนนั้น พุทธจริย
 ศาสตร์มีความเหมือนกับแนวคิดจริยศาสตร์ทางสังคมของ ฮอบส์หมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข
 แต่ในประเด็นการกระทำเพื่อผู้อื่นนั้น พุทธจริยศาสตร์มีธรรมวินัยเป็นไปเพื่อการกล่อมเกลากลับปัญหาใน
 สังคม ซึ่งในแนวคิดของ ฮอบส์ มิได้ขัดแย้งกับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์ เพราะต่างมีกฎที่ต้องปฏิบัติต่อสังคม
 เช่นกัน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2538). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชัชชัย คุ่มทวีพร. (2538). **จริยศาสตร์ทฤษฎีและการวิเคราะห์ปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: นำทองการพิมพ์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2546). **ปรัชญาการเมือง**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2540). พิมพ์ครั้งที่ 2. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ:

ราชบัณฑิตยสถาน.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). **จริยศาสตร์เบื้องต้นมนุษย์กับปัญหาจริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

สุเชาว์ พลอยชุม. (2555). **พุทธปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2543). **ทุกข์ในพุทธปรัชญา : มุมมองจากลัทธิदारวิน**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2548). พิมพ์ครั้งที่ 2. **พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และ ปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: ศยาม.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). (2531). **ความเห็นแก่ตัว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2552). พิมพ์ครั้งที่ 3. **ประวัติปรัชญาการเมือง**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

พระมหาไพรีชน์ เขียนวงศ์. (2538). **พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาความเป็นอัตนิยม**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Gregory S. Kavka. (1986). **quoted in Jean Hampton, Hoppes and Social Contract Tradition**. New York: Cambridge University Press.

Leo Strauss. (1965). **Natural Right and History**. Chicago: University of Chicago Press.

Richard Dawkins. (1976). **The selfish Gene**. Oxford University Press.

Thomas Hobbes. (1651). **Leviathan or the Matter**. Forme and power of a common wealth Ecclesiasticall and Civil. edited by Michael Oakeshot with an introduction by Richard S. Peter. New York: Collier Books.

Thomas Hobbes. (1691). **Man and citizen (De Homine and De cive)** en. Bernard Gert. Indianapolis, IN: Hackett.